

Autoreferat

przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych, w szczególności określonych w art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r. poz. 1789)

1. Imię i nazwisko

Ewa Wojtaszek-Mik

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe

W 1988 r. po ukończeniu studiów na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, uzyskałam tytuł magistra prawa i otrzymałam dyplom z wynikiem bardzo dobrym, na podstawie pracy magisterskiej „Odpowiedzialność cywilna z tytułu szkód wyrządzonych nasciturusowi”, napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Tomasza Dybowskiego.

W dniu 6 czerwca 2001 r., uchwałą Rady Naukowej Instytutu Prawa Cywilnego Uniwersytetu Warszawskiego został mi nadany stopień naukowy doktora nauk prawnych w zakresie prawa, na podstawie rozprawy doktorskiej pt.: „Umowa franchisingu w świetle prawa konkurencji Wspólnoty Europejskiej i polskiego prawa antymonopolowego”, której promotorem był prof. dr hab. Tomasz Dybowski, a recenzentami prof. dr. hab. Marian Kępiński i prof. dr hab. Krzysztof Pietrzykowski.

W latach 1988-1990 odbyłam pozaetatową aplikację sędziowską w Warszawie, zakończoną w 1990 r. egzaminem sędziowskim. W 2006 r. zostałam wpisana na listę radców prawnych Okręgowej Izby Radców Prawnych w Warszawie.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Od zakończenia studiów do chwili obecnej jestem zatrudniona na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego w Zakładzie, a obecnie Katedrze Prawa Cywilnego (Instytut Prawa Cywilnego).

Pracowałam na stanowiskach: asystenta (1988-1998); wykładowcy (1998-2001), adiunkta (2001-2005 na podstawie umowy o pracę, 2005-2017 na podstawie mianowania), a obecnie starszego wykładowcy (od 2017, w wymiarze ½ etatu).

4. Osiągnięcia naukowe w rozumieniu art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2017 r. poz. 1789)

Jako osiągnięcie naukowe w dyscyplinie naukowej prawo, w rozumieniu art. 16 ust. 2 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki pragnę wskazać monografię mojego autorstwa:

„Przedumowne obowiązki informacyjne podmiotów profesjonalnych w polskim prawie cywilnym w świetle prawa Unii Europejskiej”

Warszawa 2019, Wydawnictwo C.H. Beck, s. 256

ISBN: 978-83-8158-486-9

Recenzent wydawniczy: prof. UW dr hab. Maciej Kaliński

Cel naukowy pracy

Monografia, opracowana w ramach grantu NCN, została poświęcona problematyce przedumownych obowiązków informacyjnych podmiotów profesjonalnych w polskim prawie cywilnym w świetle prawa Unii Europejskiej.

Umowy w obrocie konsumenckim i profesjonalnym nierzadko mają szczegółową i skomplikowaną treść, a jednocześnie podlegają zjawisku daleko posuniętej standaryzacji. Często też są zawierane w okolicznościach nietypowych (na odległość lub poza lokalem przedsiębiorstwa). W tych warunkach rośnie rola przekazywania kontrahentowi rzetelnej informacji na etapie poprzedzającym zawarcie umowy. Wyraźna jest tendencja do nadawania obowiązkowi podmiotów profesjonalnych w zakresie informacji przedumownej (przedkontraktowej) waloru obowiązków prawnych, co następuje w wyniku lawinowego wręcz wzrostu liczby przepisów.

Oryginalnym założeniem pracy jest to, że w sposób kompleksowy, a jednocześnie zwarty, traktuje o obowiązkach, które spoczywają na podmiotach profesjonalnych, zarówno w stosunkach z konsumentami, jak i w relacjach z innymi profesjonalistami. O ile prawo konsumenta do informacji jest prawem niekwestionowanym i dobrze opisanym w literaturze prawniczej (choć i tu są stosunkowo nowe przepisy dotyczące kredytu hipotecznego i turystyki), o tyle zdecydowanie mniej uwagi poświęca się prawu do informacji w stosunkach obustronnie profesjonalnych. Niniejsze opracowanie zmierza do wypełnienia tej luki, ale ponadto, dzięki wspomnianemu założeniu, stawia sobie za cel ustalenie, czy istnieje potrzeba rozbudowy obowiązków informacyjnych podmiotów profesjonalnych poza obrotem konsumenckim. W pracy rozważono także celowość wprowadzenia ogólnego przedumownego obowiązku informacyjnego, który dotyczyłby podmiotów profesjonalnych bez względu na rodzaj obrotu umownego, odnosząc się do formułowanych w tym zakresie propozycji w europejskim prawie umów oraz w pracach nad ewentualnym nowym polskim kodeksem cywilnym. Istotną kwestią jest także złożony i niedoskonały system sankcji w przypadku naruszenia przedumownych obowiązków informacyjnych.

Analiza i ocena aktualnych standardów informacji przedumownej jest zadaniem trudnym z uwagi na ogromną liczbę, szczegółowość i zróżnicowanie regulacji, a nade wszystko dynamikę przepisów, zarówno polskich, jak i unijnych. Z tych powodów przegląd aktów

prawnych jest obszerny, choć niewyczerpujący, daje jednak wystarczający materiał do sformułowania ogólniejszych wniosków. Pod względem przedmiotowym ograniczono się do informacji przedumownej, gdyż obowiązki informacyjne w okresie przedkontraktowym pełnią inną rolę niż obowiązki istniejące w trakcie trwania umowy. Pod względem podmiotowym natomiast założeniem pracy było uwzględnienie nie tylko obrotu konsumenckiego, ale także tych najbardziej typowych i rozpowszechnionych stosunków umownych między podmiotami profesjonalnymi, w których informacja przedkontraktowa odgrywa istotną rolę.

Struktura i przedmiot pracy

Wobec takich założeń opracowanie ma strukturę trójdzielną. Składa się z trzech rozdziałów, poprzedzonych wprowadzeniem i zakończonych podsumowaniem.

W pierwszej części (rozdział I) przedstawione zostały zagadnienia ogólne dotyczące przedumownych obowiązków informacyjnych spoczywających na podmiotach profesjonalnych (informacja w obrocie cywilnoprawnym, aksjologiczne podstawy regulowania przedumownych obowiązków informacyjnych, podmiotowe aspekty informacji przedumownej, źródła przedumownych obowiązków informacyjnych, informacja przedumowna w pracach nad europejskim prawem umów, charakter prawny przedumownych obowiązków informacyjnych, standardy dotyczące formy, sposobu, czasu i języka przekazania informacji przedumownej, kryteria prawidłowej informacji przedumownej, sankcje w przypadku naruszenia obowiązku informacji przedumownej). W tej też części znalazły się rozważania na temat przydatności konsumenckich standardów informacji przedumownej jako modelu w obrocie niezwiązanym specyficznie z ochroną konsumenta oraz propozycja regulacji ogólnego przedumownego obowiązku informacyjnego.

Dwie pozostałe części opracowania (rozdział II i III) mają charakter szczegółowy. W rozdziale II zaprezentowano przedumowne obowiązki informacyjne podmiotów profesjonalnych związane z ochroną konsumenta (dotyczące np. umów zawieranych na odległość, poza lokalem przedsiębiorstwa, kredytowych, turystycznych, *timeshare*). Rozdział III natomiast poświęcono przedumownym obowiązkom informacyjnym podmiotów profesjonalnych niezwiązanym specyficznie z ochroną konsumenta. Obejmuje on regulacje, które odnoszą się do obrotu obustronnie profesjonalnego (np. umowy dystrybucyjne, franchising), ale także te, które nakładają obowiązki informacyjne na podmiot profesjonalny bez względu na to, jaki jest status jego potencjalnego kontrahenta (np. umowy ubezpieczenia, w których ubezpieczającym może być zarówno konsument, jak i inny podmiot). Opracowanie nie dotyczy obrotu powszechnego, gdyż odnosi się do obowiązków podmiotów profesjonalnych.

Zaproponowany podział materii pomiędzy dwie części szczegółowe zawarte w rozdziałach II i III nie pokrywa się z tradycyjnym podziałem na umowy z udziałem i bez udziału konsumenta. Ma jednak swoje uzasadnienie w tym, że w typowych umowach konsumenckich nałożenie obowiązków informacyjnych na podmioty profesjonalne ściśle wiąże się z ochroną konsumenta, jako słabszej strony umowy, natomiast w pozostałych omówionych stosunkach podmiot profesjonalny ma obowiązek informować kontrahenta bez względu na to, czy jest on konsumentem, czy profesjonalistą. Także w stosunkach między profesjonalistami jedna ze stron może mieć słabszą pozycję, jeśli chodzi o zakres wiedzy czy potencjał negocjacyjny, a obowiązki informacyjne mają wyrównać ten deficyt, zapewniając równowagę kontraktową. Poza obrotem konsumenckim na pierwszy plan wysuwają się jednak inne przyczyny konstruowania tych obowiązków, np. pewność prawa, zasady uczciwego obrotu czy lojalność. Zastosowany podział znacznie ułatwia prezentację obszernej i niezwykle szczegółowej

materii obowiązków informacyjnych, zwłaszcza w grupie umów, gdzie nie są one ściśle związane z ochroną konsumenta. Ponadto taka struktura pracy umożliwia łączną analizę w rozdziale III tych regulacji, które nie różnicują obowiązków informacyjnych w obrocie konsumenckim i profesjonalnym. W konsekwencji oznacza to, że sytuacji prawnej konsumenta dotyczy nie tylko rozdział II, ale także fragmenty rozdziału III odnoszące się do umów, w których konsument korzysta z takiej samej ochrony jak inni kontrahenci podmiotu profesjonalnego. Z uwagi na te same motywy ochrony rozdział III obejmuje ponadto obrót obustronnie profesjonalny.

Rozdział I poświęcony jest zagadnieniom ogólnym. Punktem wyjścia było ustalenie roli informacji w obrocie cywilnoprawnym (§ 1). Posłużyło do tego zdefiniowanie informacji jako komunikatu, którego przekazanie wpływa na stan wiedzy odbiorcy, oraz określenie jej roli jako dobra mającego wpływ na poziom życia jednostki, jej świadomość i decyzje, a w szerszej skali na rozwój tzw. społeczeństwa informacyjnego. Wskazałam także na różnorodność form informacji (np. ustna, pisemna, dźwiękowa, obrazowa, elektroniczna), które w wyniku rozwoju technologicznego znoszą bariery przestrzenne i czasowe jej przepływu. Tak pojmowana informacja w stosunkach cywilnoprawnych wpływa na intensyfikację obrotu umownego, a wymiana gospodarcza i integrowanie się rynków pobudza zbliżanie standardów informacyjnych w państwach członkowskich UE. Obowiązki informacyjne spoczywają na uczestnikach obrotu cywilnoprawnego na dwóch etapach: przedumownym i umownym. Przedmiotem analizy w niniejszym opracowaniu są obowiązki przedumowne. Ich specyfika polega na tym, że – wobec niezawarcia jeszcze umowy – samego obowiązku informacji, jak również jego treści, musimy poszukiwać poza wolą potencjalnych stron. Obowiązki takie wynikają często z przepisów prawa, wykazałam jednak, że istotną rolę w odniesieniu do niektórych rodzajów umów odgrywają także normy niewiążące, etyczne (np. Europejski Kodeks Etyczny Franchisingu). Informacja przedkontraktowa musi być postrzegana jako czynnik kształtujący podejmowanie decyzji o zawarciu umowy i wpływający na jej treść. Uzyskanie informacji dotyczącej przedmiotu umowy, praw i obowiązków przyszłych stron, osoby kontrahenta, zwłaszcza w przypadku umów zawieranych bez jednoczesnej obecności stron, okoliczności zawarcia umowy i ryzyka transakcji leży zatem w interesie osoby, która nią nie dysponuje. Informacja ta powinna być rzetelna i niewprowadzająca w błąd, dysponent informacji może bowiem uciekać się do manipulacji, aby nakłonić potencjalnego kontrahenta do zawarcia umowy. Mnogość obowiązków informacyjnych, która wynika ze znacznej liczby rozproszonych przepisów dotyczących obrotu konsumenckiego i pozakonsumenckiego sprawia jednak, że odbiorcy informacji mają trudności z dokonywaniem ich selekcji, weryfikacją czy wręcz właściwym zrozumieniem, co może nawet oznaczać dezinformację. Treść przedumownych obowiązków informacyjnych powinna być zatem ograniczona w przepisach do koniecznego zakresu i przepisy te powinny kształtować także jakość, formę, sposób, a nawet rozsądny czas przekazania informacji.

Aksjologicznych podstaw regulowania przedumownych obowiązków informacyjnych (§ 2) tradycyjnie upatruje się w dążeniu do ochrony słabszej strony umowy, co uzasadnia się paternalizmem (protekcjonizmem) makroekonomicznym lub ochroną wolności oceny i wyboru. Istotnym czynnikiem regulacji jest przeciwdziałanie asymetrii informacyjnej, może on jednak tracić na znaczeniu wraz z rozwojem nowoczesnych technologii, które stwarzają możliwości samodzielnego poszukiwania potrzebnych informacji. W prawie UE można prześledzić ewolucję aksjologicznych założeń ochrony konsumenta, która doprowadziła do autonomizacji tej ochrony oraz zapewniania swobodnego działania. Moim zdaniem jednak w UE istotnym motywem regulacji informacji przedkontraktowej, zarówno w stosunkach konsumenckich, jak i poza nimi, jest dążenie do znoszenia przeszkód w obrocie między

państwami członkowskimi, czyli umacnianie rynku wewnętrznego i konkurencyjnej gospodarki rynkowej. W obrocie typowo konsumenckim (rozdział II) informacja służy przede wszystkim ochronie słabszej strony umowy. W odniesieniu do umów, w których służy ona bez względu na status adresata (konsumenta czy profesjonalisty – rozdział III), jest ona w większym stopniu uzasadniona niwelowaniem asymetrii informacyjnej, sprawiedliwością kontraktową, zasadami uczciwego i bezpiecznego obrotu.

W odniesieniu do podmiotowych aspektów informacji przedumownej (§ 3) wskazałam, że przyjęty w pracy podział na obowiązki informacyjne mające na celu ochronę konsumenta i obowiązki niezwiązane specyficznie z ochroną konsumenta, a więc takie, które występują niezależnie od statusu adresata informacji, przebiega w innym miejscu niż podział na obrót jednostronnie profesjonalny, w tym konsumencki, i obrót dwustronnie profesjonalny. W odniesieniu do definicji konsumenta opowiedziałam się za wykładnią art. 22¹ k.c. obejmującą okres udzielania informacji przedumownej. Uznałam ponadto, że nieostre kryterium działania niezwiązanego bezpośrednio z działalnością gospodarczą lub zawodową nie powinno opierać się na rozróżnieniu profesjonalizmu zwykłego i wyspecjalizowanego, czy też podziale czynności na dokonywane stale lub okazjonalnie. Proponuję, interpretując związek bezpośredni, odwołać się w ramach wykładni zgodnej z dyrektywą 2011/83/UE do kategorii dominacji celu handlowego. W kontekście rozproszenia prawa konsumenckiego w ustawach pozakodeksowych (dekompozycja czy też dekodyfikacja prawa cywilnego) wykazałam brak konsekwencji legislacyjnej w odsyłaniu do definicji konsumenta zawartej w kodeksie cywilnym oraz potrzebę odesłań do tego kodeksu i ustawy o prawach konsumenta w przypadkach, gdy dany akt prawny posługuje się pojęciem autonomicznym (np. podrózny). W odniesieniu do definicji przedsiębiorcy stwierdziłam, że zarówno w ustawach dotyczących obrotu ściśle konsumenckiego, jak i w tych, w których obowiązek informacji istnieje niezależnie od statusu jego adresata, występuje znaczne zróżnicowanie nazewnictwa podmiotów zobowiązanych do udzielenia informacji (np. kredytodawca, dystrybutor ubezpieczeń, usługodawca, deweloper). Z tego powodu w pracy posłużono się opisowym określeniem „podmioty profesjonalne”. Prowadzi to m.in. do wniosku, że w art. 22¹ k.c. definiującym konsumenta pojęcie przedsiębiorcy nie może być rozumiane wąsko.

Źródła przedumownych obowiązków informacyjnych (§ 4) w zakresie ochrony konsumenta mają podstawy traktatowe i konstytucyjne. W zdecydowanej większości przypadków wywodzą się z prawa UE, niekiedy zostały jednak wprowadzone z inicjatywy polskiego ustawodawcy (umowy deweloperskie, odwrócony kredyt hipoteczny). Są także tworzone jako zasady etyczne przez samych przedsiębiorców (franchising). Informacja przedumowna jest przedmiotem obszernych i szczegółowych propozycji legislacyjnych w pracach nad europejskim prawem umów (§ 5). Mimo że nie przybrały one postaci obowiązujących przepisów, mogą być inspiracją w zakresie regulacji krajowej. W Zasadach Europejskiego Prawa Umów (PECL), które koncentrują się na skutkach naruszenia obowiązków umownych, proponuje się wykorzystanie konstrukcji uchylenia się od skutków oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu. W Acquis Principles, które oparto na obowiązującym prawie wspólnotowym, zbudowano model regulacji treści obowiązków przedumownych, wprowadzając ich katalog oraz standardy działania zgodnie z dobrą wiarą i szczególną starannością. W Projekcie Wspólnego Systemu odniesienia (DCFR) zaproponowano wprowadzenie ogólnych norm informacyjnych w obrocie konsumenckim i profesjonalnym oraz norm szczegółowych w odniesieniu do niektórych rodzajów umów (o świadczenie usług, agencyjnych, dystrybucyjnych, franchisingu, ubezpieczenia). Wspólne europejskie przepisy dotyczące sprzedaży (CESL) wprowadzie ograniczają się do tego rodzaju umów, formułując jednak normy najbardziej szczegółowe, dotyczące obrotu konsumenckiego i profesjonalnego.

W kwestii charakteru prawnego przedumownych obowiązków informacyjnych (§ 6) stwierdziłam, że szczegółowa analiza ich treści i towarzyszących im sankcji wskazuje na specyfikę wynikających z nich stosunków prawnych. W przypadku naruszenia tych obowiązków interes osoby chronionej polega w mniejszym stopniu na uzyskaniu świadczenia czy nawet odszkodowania. Często bardziej pożądana jest ochrona polegająca uchyleniu się od skutków oświadczenia woli, odstąpieniu od umowy, jej wypowiedzeniu lub ograniczeniu bądź zniesieniu obowiązku świadczenia osoby chronionej.

W pracy sformułowałam szereg postulatów dotyczących form, sposobu, czasu, języka i kryteriów przekazania prawidłowej informacji przedumownej, w tym reklamie (§ 7, 8, 9 i 10). W szczególności odniosłam się do standaryzacji polegającej na posługiwaniu się formularzami informacyjnym. Zaproponowałam wprowadzenie ogólnej zasady, że informacja powinna być dostarczana w odpowiednim (rozsądnym) czasie przed zawarciem umowy.

Sankcje w przypadku naruszenia obowiązku informacji przedumownej (§ 11) mogą mieć charakter cywilnoprawny, administracyjny lub karny, nie tworzą jednak spójnego systemu. Niektóre są ograniczone do danego typu umowy. Jedne mają zastosowanie tylko do obrotu konsumenckiego, inne tylko do profesjonalnego. W pracy odniosłam się do następujących rodzajów sankcji: sankcje wywierające wpływ na prawo odstąpienia od umowy, brak obowiązku zapłaty, obniżenie kosztów i wypowiedzenie umowy kredytu, odpowiedzialność z tytułu *culpa in contrahendo*, uchylenie się od skutków oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu, zwalczanie nieuczciwej konkurencji, niedozwolone postanowienia umowne, przeciwdziałanie nieuczciwym praktykom rynkowym, zakaz praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów i sankcje karne.

W ramach ustaleń dotyczących przydatności konsumenckich standardów informacji przedumownej jako modelu w obrocie niezwiązanym specyficznie z ochroną konsumenta (§ 12) zidentyfikowałam sposoby, jakimi proces ten następuje *de lege lata*. Należą do nich: rozszerzająca wykładnia pojęcia konsument, analogiczne stosowanie norm konsumenckich do osób nieobjętych art. 22¹ k.c., szersze definiowanie adresata informacji przedumownej w przepisach (np. klient, ubezpieczający), praktyka podmiotów informujących, które stosują standard informacji konsumenckiej, nie ustalając charakteru potencjalnego kontrahenta. Tendencja do regulowania informacji przedumownej w obrocie niezwiązanym specyficznie z ochroną konsumenta, w tym w obrocie profesjonalnym, jest już faktem. Jednakże *de lege ferenda* należy uznać, że niewarte powielania są takie zjawiska występujące w prawie konsumenckim jak: zbyt daleka ingerencja w stosunki kontraktowe, nadmierna szczegółowość, rozbudowane katalogi i zbyt ni formalizm. Przepisy takie są natomiast pożądane, gdy ryzyko kontraktowe jest poważne, a stopień skomplikowania umowy znaczny (np. ubezpieczenia, stosunki kredytowe).

Z uwagi na moją krytyczną ocenę nadmiernej rozbudowy szczegółowych obowiązków informacyjnych, w pracy przedstawiłam propozycję wprowadzenia do polskiego porządku prawnego ogólnego przedumownego obowiązku informacyjnego (§ 13), który spoczywałby na podmiotach profesjonalnych niezależnie od charakteru ich kontrahenta. Przepisy takie powinny znaleźć się w obecnym kodeksie cywilnym, a także w nowym polskim kodeksie cywilnym, jeśli doszłoby do jego uchwalenia. Opowiedziałam się za lokalizacją takich przepisów w części ogólnej kodeksu cywilnego. W nowym kodeksie ich miejsce zdeterminowane byłoby strukturą tego aktu, która nie jest jeszcze przesądzona. Co do treści ogólnego przedumownego obowiązku informacyjnego rozważyłam dwa warianty: uniwersalny katalog informacji ogólnych, z wyodrębnieniem informacji przekazywanych na wniosek oraz ogólna formuła obowiązku informacji przedumownej, niezawierająca

generalnego katalogu. Skłaniam się do drugiego z tych rozwiązań, za którym przemawia model Acquis Principles oraz nowe francuskie prawo zobowiązań. Przewiduje ono, że strona, która zna informację o decydującym znaczeniu dla zgody drugiej strony, musi ją o niej poinformować, jeżeli z przyczyn usprawiedliwionych nie zna ona tej informacji lub ma zaufanie do swojego kontrahenta. Wskazane byłoby ponadto zrelatywizowanie tego obowiązku w celu większej ochrony beneficjentów o statusie konsumenta, określenie sposobów, rozsądnego czasu i nieodpłatności przekazania informacji i ciężaru dowodu. Taki ogólny obowiązek informacyjny w prawie polskim nie powstrzyma unijnej aktywności w zakresie kreowania obowiązków szczegółowych, które zachowałyby charakter *lex specialis*. Wydaje się jednak, że należy podjąć próbę ograniczenia tego trendu legislacyjnego na przyszłość.

Rozdział II dotyczy przedumownych obowiązków informacyjnych mających na celu ochronę konsumenta. W rozdziale tym uwzględniono: umowy konsumenckie objęte ustawą o prawach konsumenta (zawierane w okolicznościach typowych; zawierane w okolicznościach nietypowych, czyli poza lokalem przedsiębiorstwa lub na odległość, oraz dotyczące usług finansowych zawierane na odległość), umowy sprzedaży konsumenckiej, umowy o kredyt konsumencki, umowy o kredyt konsumencki związany z nieruchomością mieszkalną (kredyt hipoteczny), umowy o odwrócony kredyt hipoteczny, umowy o imprezy turystyczne i powiązane usługi turystyczne oraz umowy *timeshare* i umowy zbliżone.

Rozdział III dotyczy przedumownych obowiązków informacyjnych niezwiązanych specyficznie z ochroną konsumenta. W rozdziale tym uwzględniono: umowy o świadczenie usług, umowy agencyjne, umowy dystrybucyjne, umowy franchisingu, umowy ubezpieczenia, umowy dystrybucji ubezpieczeń, umowy o świadczenie usług płatniczych, umowy deweloperskie i handel elektroniczny.

Struktura paragrafów odnoszących się do poszczególnych umów w rozdziałach II i III jest zbliżona. Zazwyczaj każdy paragraf obejmuje: uwagi ogólne wskazujące akty prawne regulujące daną kategorię umów, zakres umów, do których odnoszą się przedumowne obowiązki informacyjne, treść tych obowiązków, ich formę, określenie relacji informacji przedumownych do umowy, prawo odstąpienia od umowy.

Rozdziały II i III pełnią rolę uzupełniającą i ilustracyjną w stosunku do rozważań zawartych w rozdziale I. Zawierają jednak także szereg wniosków szczegółowych, dotyczących przykładowo związków informacji przedumownej z prawem odstąpienia od umowy czy charakteru prawnego formularzy informacyjnych przewidzianych w przepisach w stosunku do niektórych umów (np. kredytowych, turystycznych czy deweloperskich).

Wnioski

Rozbudowane przedumowne standardy informacyjne od dawna kształtowane są w dyrektywach UE, głównie konsumenckich, implementowanych w prawie polskim. Rozwój regulacji dotyczącej informacji przedumownej to jednak nie tylko domena obrotu konsumenckiego. Widoczna jest tendencja do nakładania tego rodzaju obowiązków na podmioty profesjonalne w odniesieniu do danej kategorii umów niezależnie od statusu potencjalnego kontrahenta (np. ubezpieczenia). Uzasadniony jest z tego powodu przyjęty w pracy podział na przedumowne obowiązki informacyjne mające na celu ochronę konsumenta oraz niezwiązane specyficznie z ochroną konsumenta. Standardy informacji przedumownej przybierają także postać norm niewiążących (*soft law*), zwłaszcza w obrocie profesjonalnym i są przedmiotem konkretnych propozycji legislacyjnych (np. PECL, Acquis Principles, DCFR, CESL).

Intensywny wzrost liczby aktów prawnych nakładających na podmioty profesjonalne coraz to nowe przedkontraktowe obowiązki informacyjne budzi obawy ze względu na swoją skalę. Dominują osobne standardy informacyjne dla poszczególnych rodzajów umów, a ujednolicanie reguł między poszczególnymi kategoriami umów ma bardzo ograniczony charakter. Nastąpiło ono tylko w odniesieniu do umów zawieranych poza lokalem przedsiębiorstwa i na odległość w dyrektywie 2011/83/UE i ustawie o prawach konsumenta. Ograniczenie swobody kontraktowania wydaje się w niektórych wypadkach nadmierne, w zbyt dużym stopniu obciążające podmioty profesjonalne pod względem organizacji i kosztów. Ogromna szczegółowość przepisów ustanawiających standardy informacji przedkontraktowej i ich rozproszenie w różnych aktach prawnych może powodować dezorientację samych profesjonalistów, jaki jest zakres ciążących na nich obowiązków, oraz beneficjentów informacji, chcących zidentyfikować swoje prawa i upewnić się, czy kontrahent należycie wywiązał się ze swoich obowiązków. Może w związku z tym powstawać stan przeciążenia informacją (*information overload*). Wymaga to zatem szczególnej dbałości ustawodawcy o przejrzystość i spójność przepisów. Nie ma też powodu, aby nadmiernie chroniąc przez informację, zwalniać jej beneficjenta z konieczności rozsądnej oceny ryzyka kontraktowego, które podejmuje.

Forsowana w UE w ramach ochrony konsumenta harmonizacja zupełna w miejsce minimalnej stawia państwa członkowskie przed koniecznością sztywnego dostosowania prawa do narzuconych standardów i wydaje się nadmierną ingerencją w materię umowną. Ustawowe wprowadzanie obowiązków przedumownych nie zawsze jednak ma związek z prawem unijnym (umowy deweloperskie, umowy odwróconego kredytu hipotecznego).

Brak woli nadania dalszego biegu projektom przygotowanym w ramach prac nad europejskim prawem umów sprawia, że nie dochodzi do nadania obowiązkom informacyjnym bardziej ogólnego pod względem treści i uniwersalnego pod względem podmiotowym charakteru. Propozycje sformułowane w *Acquis Principles* czy *DCFR* nie przybrały postaci aktów prawnych.

Wzrastające uszczegółowienie zawartych w przepisach wykazów wymaganych informacji przedumownych prowadzi do standaryzacji i formalizmu. Do przekazywania informacji na etapie przedkontraktowym służą różne rodzaje dokumentów (formularze, prospekty, reklamy, cenniki itp.). Wiele przepisów ma postać obszernych katalogów koniecznych informacji, które pełnią także rolę instrukcji, jak podmiot profesjonalny ma sporządzać dokumenty informacyjne. Niektóre akty prawne zawierają wzory formularzy (kredyt konsumencki i hipoteczny, *timeshare*, umowy deweloperskie), które narzucają treść i formę informacji przedkontraktowej. Jest to wskazane, ale tylko w przypadku tych właśnie rodzajów umów, ze względu na ich złożoną treść lub relatywnie duże ryzyko kontraktowe i możliwość porównania ofert. Znaczny stopień szczegółowości informacji nie ma natomiast uzasadnienia w przypadku umów drobnych, zwłaszcza jeśli zagwarantowane jest prawo odstąpienia od umowy. Próby tworzenia standardów informacyjnych są też podejmowane „oddolnie” przez podmioty, które dążą do przestrzegania w danej dziedzinie zasad uczciwego obrotu (kodeksy etyczne).

Regulacja przedumownych obowiązków informacyjnych w prawie polskim wynika przede wszystkim z konieczności dokonywania sukcesywnej implementacji dyrektyw unijnych. Wydawane są akty prawne wprowadzające obowiązki przedumowne w nowych dziedzinach, dotychczasowe dyrektywy są zastępowane nowymi, często wprowadza się harmonizację zupełną. Jednocześnie tylko w bardzo ograniczonym zakresie powiodła się konsolidacja unijnego prawa konsumenckiego. Każda dyrektywa konsumencka ma własną preambułę,

słowniczek, pojęcia, listę wymagań informacyjnych. Proces implementacji w prawie polskim jest więc trudny. Powoduje konieczność wprowadzania dużej liczby przepisów nowych oraz weryfikacji i zmian już istniejących. Niespójność prawa konsumenckiego na poziomie unijnym odbija się na spójności prawa krajowego. Obawa ustawodawcy przed zarzutem nierespektowania harmonizacji zupełnej prowadzi do ścisłego powielania treści dyrektyw i mnożenia odrębnych przepisów informacyjnych dla każdego rodzaju umowy. Widoczny jest także brak jasnej koncepcji legislacyjnej relacji ustaw konsumenckich i kodeksu cywilnego.

Znaczna liczba aktów prawnych reguluje informację przedumowną w odniesieniu do niektórych umów niezależnie od tego, jaki jest status przyszłego kontrahenta, co powoduje, że w tych przypadkach standard ochrony konsumenckiej przenosi się na stosunki niekonsumenckie. Charakterystyczne jednak, że rozwój regulacji dotyczących informacji przedumownej nastąpił także w obrocie obustronnie profesjonalnym, w odniesieniu do umów, którym towarzyszy znaczne ryzyko kontraktowe (agencja handlowa, franchising, umowy dystrybucyjne). Wydaje się, że nie ma potrzeby mnożenia katalogów szczegółowych przedumownych obowiązków informacyjnych w obrocie niezwiązanym specyficznie z ochroną konsumenta poza przypadkami, gdy wskazuje na to stopień skomplikowania i znaczne ryzyko transakcyjne umowy.

Wobec wzrostu znaczenia informacji przedumownej w obrocie konsumenckim i poza nim celowe wydaje się wprowadzenie do polskiego porządku prawnego ogólnego obowiązku informacji przedumownej, który spoczywałby na podmiotach profesjonalnych, niezależnie od charakteru ich kontrahenta. Przepisy regulujące taki obowiązek powinny znaleźć się w obecnym kodeksie cywilnym, a także, jeśli dojdzie do jego uchwalenia, w nowym polskim kodeksie cywilnym. W tym celu można formułować katalog ogólnych przedumownych obowiązków informacyjnych, właściwsze wydaje się jednak poszukiwanie ogólnej formuły statuującej obowiązek informacji przedumownej w obrocie konsumenckim i poza nim, nawiązującej do dorobku prac nad europejskim prawem umów oraz przepisów nowego francuskiego prawa zobowiązań.

Warto też wprowadzić wymagania, aby udostępnienie informacji musiało nastąpić w rozsądnym czasie przed zawarciem umowy i było nieodpłatne. Ciężar dowodu co do udzielenia informacji przedumownej powinien spoczywać na podmiocie zobowiązanym do jej udzielenia. Sankcje, które można brać pod uwagę, rozpatrując konsekwencje naruszenia przedumownych obowiązków informacyjnych, nie tworzą satysfakcjonującego systemu. Część z nich znajduje zastosowanie tylko w obrocie konsumenckim (np. dotyczące przeciwdziałania nieuczciwym praktykom rynkowym czy praktykom naruszającym zbiorowe interesy konsumentów). Natomiast te, które mają charakter uniwersalny, nie zawsze dają pożądaną ochronę (np. uchylenie się od skutków oświadczenia woli pod wpływem błędu, odpowiedzialność z tytułu *culpa in contrahendo*).

5. Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze

Moje zainteresowania naukowe po doktoracie koncentrują się wokół prawa umów oraz ochrony konkurencji i konsumentów, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu na prawo polskie prawa UE. W stosunku do okresu wcześniejszego znacznie poszerzyłam obszar swoich badań w zakresie prawa umów. Nowym dla mnie polem zainteresowania stało się prawo konsumenckie. Zajął się także innymi umowami harmonizowanymi w prawie UE (np. umowa agencyjna, zwalczanie opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych). Zbadałam inne niż franchising, którego dotyczył doktorat, umowy objęte wyłączeniami

grupowymi w polskim i unijnym prawie konkurencji (antymonopolowym), w szczególności umowy dystrybucji wyłącznej i zakupu wyłącznego oraz dystrybucji selektywnej. Znalazło to wyraz w moich publikacjach.

Moje publikacje po doktoracie można ująć w cztery (nie w pełni rozłączne) grupy.

a/ Prawo umów. Przedmiotem mojej szczególnej uwagi są umowy objęte harmonizacją w prawie UE. Zjawisko europeizacji prawa umów oceniam jako pożądany przejaw integracji rynków i wprowadzania w państwach członkowskich nowoczesnych rozwiązań prawnych. Wskazuję jednak na problemy w zakresie spójności prawa cywilnego, zwłaszcza z powodu implementacji unijnych aktów prawnych poza kodeksem cywilnym [„*Europeizacja polskiego prawa umów*” (w:) *Prawo polskie a prawo Unii Europejskiej*. Konferencja Wydziałowa Wydziału Prawa i Administracji UW, 28 lutego 2003 r.]

Skłania mnie to do analizy przyczyn i efektów regulowania w drodze dyrektyw nowych zjawisk w prawie umów, co skutkuje nowymi obszarami regulacji w prawie polskim [„*Zawieranie umów za pomocą środków komunikacji elektronicznej w świetle prawa polskiego (z uwzględnieniem prawa prywatnego międzynarodowego i europejskiego)*”, „*Zwalczanie opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych w świetle dyrektywy 2000/35/WE Wspólnoty Europejskiej i prawa polskiego*”]. Tego rodzaju analiza pozwoliła sformułować wnioski, że ustawy implementujące dyrektywy mają konkretny wpływ na klasyczne instytucje uregulowane w kodeksie cywilnym, np. formę umowy, gdy jest ona zawarta z użyciem podpisu elektronicznego, czy odsetki, jeśli stanowią sankcje przewidzianą w ustawie o zwalczaniu opóźnień w transakcjach handlowych.

Na wykładnię dyrektyw dotyczących prawa umów istotny wpływ wywiera orzecznictwo TSUE. Doprecyzowuje ono ogólnie sformułowane przepisy dyrektyw, czyni to jednak w sposób niekiedy trudny do przewidzenia dla prawodawców krajowych w chwili implementacji aktu unijnego. Prowadzi to do formułowania szczegółowych wniosków w kwestii zgodności prawa polskiego z implementowanymi dyrektywami, np. w kwestii wykładni przepisów o agencji wyłącznej („*Wpływ orzecznictwa ETS na polskie prawo cywilne w okresie członkostwa Polski w UE*”, „*Umowa agencji w dyrektywie o przedstawicielach handlowych na tle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości*”).

Prawo zobowiązań umownych w orzecznictwie Sądu Najwyższego jest natomiast przedmiotem moich regularnych analiz w roczniku *Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Przegląd orzecznictwa*.

b/ Ochrona konsumenta. Poza wskazanymi powyżej problemami prawa umów o charakterze ogólnym oraz związanymi z obrotem profesjonalnym, szerzej zajmuję się prawem konsumenckim, również pozostającym pod intensywnym wpływem prawa UE.

Szczególną uwagę poświęciłam dwóm najważniejszym prawom konsumenta: prawu do informacji i prawu odstąpienia od umowy [„*Informacja konsumencka w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości*”, „*Informacja przedumowna w dyrektywie 2011/83/UE w sprawie praw konsumentów (problemy implementacyjne w prawie polskim)*”, „*Charakter prawny wzorów formularzy informacyjnych w obrocie konsumenckim*”, „*Prawo odstąpienia w umowach zawieranych na odległość dotyczących usług finansowych*”). Główne problemy to źródła, zakres, standaryzacja i sankcje dotyczące informacji przedumownej i umownej. Ponadto zidentyfikowałam problemy legislacyjne wynikające z braku konsolidacji prawa konsumenckiego UE, zastępowania harmonizacji minimalnej zupełną oraz z konieczności

zapewnienia spójności polskiego prawa cywilnego, np. zróżnicowany sposób obliczania terminów do odstąpienia od umowy.

Przedmiotem moich badań było także orzecznictwo TSUE dotyczące innych podstawowych instytucji prawa konsumenckiego: nieuczciwych praktyk rynkowych i klauzul abuzywnych („*Nieuczciwe praktyki handlowe w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości*”, „*Badanie przez sąd z urzędu nieuczciwego charakteru postanowienia umowy konsumenckiej w orzecznictwie TSUE*”). Na podstawie orzeczeń ustaliłam kierunki interpretacji dyrektyw i dokonałam oceny zgodności z nimi obowiązujących przepisów prawa polskiego, np. w kwestii roli czarnej listy praktyk handlowych.

c/ Ochrona konkurencji (prawo antymonopolowe). Problematyce tej poświęcona była moja opublikowana po obronie praca doktorska pt. „*Umowa franchisingu w świetle prawa konkurencji Wspólnoty Europejskiej i polskiego prawa antymonopolowego*”, w której wykazałam, w jakim zakresie reguły dotyczące wyłączenia porozumień wertykalnych spod zakazu konkurencji w prawie antymonopolowym stanowią ograniczenie swobody umów w prawie cywilnym w świetle art. 353¹ k.c.

Takie ujęcie styku prawa antymonopolowego i prawa umów zastosowałam także „*Systemie Prawa Prywatnego*, t. 15, *Prawo konkurencji*” (rozdział XVII „*Wyłączenia grupowe*”), w którym kompleksowo przedstawiłam regulacje unijne i polskie odnoszące się do umów objętych wyłączeniami grupowymi (porozumienia wertykalne, dotyczące transferu technologii, badawczo-rozwojowe i specjalizacyjne, ubezpieczeniowe i transportowe). W szczególności poddałam analizie skutki objęcia porozumienia wyłączeniem grupowym w prawie ochrony konkurencji i w prawie cywilnym.

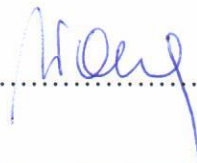
Szersza uwagę poświęciłam zawierającym ograniczenia wertykalne umowom dystrybucyjnym [„*Porozumienia wertykalne w sektorze pojazdów samochodowych w prawie polskim*”, „*Standardy dotyczące informacji przedumownej w odniesieniu do umów franchisingu*” oraz glosy: „*Dystrybucja paliw (ograniczenia czasowe umowy zakupu wyłącznego i ustalanie cen odsprzedaży) – glosa do wyroku TS z 2.04.2009 r. w sprawie C-260/07, Pedro IV Servicios v. Total España*” i „*Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Volkswagen A*”]. Jednym z podjętych problemów była wykładnia pojęcia porozumienia i klauzule cenowe na rynku paliwowym i motoryzacyjnym.

Problematyki reform i nowych zjawisk w unijnym prawie konkurencji dotyczyły recenzje książek: D. Miąsik, T. Skoczny, M. Surdek (red.), „*Sprawa Microsoft – stadium przypadku. Prawo konkurencji na rynkach nowych technologii*” i „*Nowe tendencje w prawie konkurencji UE*”, pod red. E. Piontka.

d/ Prawo UE – problematyka ogólna. Z uwagi na zainteresowanie wpływem prawa UE na prawo krajowe podejmo­wałam też ogólniejsze kwestie dotyczące UE. Z racji doświadczenia, jakie nabyłam w tłumaczeniu unijnych aktów prawnych na podstawie ich wersji w języku angielskim, francuskim i włoskim w okresie pracy w latach 1995-1998 w Instytucie Europejskim w Łodzi, w 2005 r., we współautorstwie z C. Mikiem, opublikowałam tłumaczenie aktów prawnych pt. „*Unia Europejska. Wspólnota Europejska. Zbiór dokumentów*”.

Byłam także współredaktorką (wraz z M. Wiaderek-Wąsek) i współautorką (wraz z M. Domańską, M. Wiaderek-Wąsek i A. Zielonym) monografii „*Pytanie prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich*”, w której zajęłam się m.in. funkcją

instytucji pytań prejudycjalnych, doktrynami *acte éclairé* i *acte clair*, charakterem i skutkami orzeczenia prejudycjalnego, odpowiedzialnością odszkodowawczą państwa.

.....

Ewa Wojtaszek-Mik